

ДИНАМИКА И УТВЪРЖДАВАНЕ НА НОВИТЕ ЛЕКСИКАЛНИ ЗНАЧЕНИЯ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

SIA KOLKOVSKA

DYNAMICS AND ESTABLISHMENT OF NEW LEXICAL MEANINGS IN BULGARAIN LANGUAGE

(Summary)

The establishment and integration of new lexical meanings in the semantic system is accompanied by certain specific semantic processes. The paper deals with two of these processes, which are the most typical, namely: the secondary semantic development of new lexical meanings and the appearance of new meanings of derivatives by analogy with the semantic change of their base words. The processes are examined on the material of Bulgarian semantic neologisms.

При наблюденията върху поведението на най-динамичната група лексикални единици – неологизмите¹ в българския език през последните петнадесет години се установяват някои типични прояви, които бележат утвърждаването на част от тях в лексикалната система. Свидетели сме на бързото „остаряване“ и забравяне на определени нови думи и словосъчетания (като напр. *дановка*, *горянин*, *паричен съвет*) и същевременно – на постепенното закрепване на други неологизми като елементи на речниковия фонд на българския език. Тенденциите към отмиране или утвърждаване се проявяват както при новите думи и словосъчетания, така и при новите значения на думите. Част от тях са в процес на отпадане (като напр. появилото се в средата на 90-те год. на XX в. значение на лексемата ВАУЧЕР, свързано с масовата приватизация), а при други се наблюдават признаци на по-трайно установяване в семантичното пространство на езика. Несъмнено семантичният план на интегриране на неологизмите е важен аспект на тяхното утвърждаване в езика.

Задачата, която си поставяме тук, е да разгледаме някои прояви на динамика на новите лексикални значения в българския език в определена насока, свързана с тяхното утвърждаване като елементи на семантичната система. Такива прояви според нас представляват два семантични процеси, наблюдавани при новите лексикални значения:

1. Развитие на новите лексикални значения. По този начин те стават основа за поява на нови семантични значения в семантичното пространство на езика.

2. Възникване при производни думи на нови лексикални значения, които са съотносителни с ново значение на мотивиращата дума (вж. напр. новото компютърно значение на прилагателното ВИРУСЕН, което е съотносително с новото компютърно значение на съществителното ВИРУС). Предполага се, че новото значение на мотивиращата дума дава подтик за развитието на съотносителни значения на производните думи.

Основанията за това, да смятаме посочените процеси като прояви на утвърждаване на новите значения в семантичната система на езика, са следните. На първо място, в резултат на тези процеси изходните нови значения стават основа или дават подтик за възникване на други нови значения и така се включват в процесите на семантичен развой. На второ място, вследствие на тези процеси изходните нови значения влизат в семантични връзки с други елементи от семантичното пространство на езика, което им помага да се интегрират по-дълбоко в него.

Посочените динамични процеси се обуславят от сложното взаимодействие на някои екстралингвистични фактори (необходимостта от назоваване на нови реалии и др.) с логиката и закономерностите на вътрешноезиковото развитие². Нашата задача тук е свързана с разглеждането не на тези фактори и закономерности, а на породените от тях семантичните явления, чрез което ще се хвърли светлина върху вътрешноезиковите механизми на приобщаване на новите значения към езика.

I. Обект на описание

Обект на описание тук ще бъдат новите семантични единици, появили се в семантичното пространство на българския език в последните 15 години. Като се има пред вид съществуването най-общо на два типа неологизми – лексикални и фразеологични неологизми (като единство от план на форма и план на съдържание) и семантични неологизми (само в плана на съдържание), то към новите семантични единици ще отнесем два вида значения:

1. Нови елементи на семантичната структура на вече съществуващи в нашия език думи и съчетания. Това са всъщност техните нови значения, т.е. семантичните неологизми, вж. например новата семантична единица в

семантичната структура на съществителното КОЗМЕТИЧЕН 'Който е свързан с дребни, несъществени подобрения или изменения в нещо' (напр. КОЗМЕТИЧНА РЕФОРМА).

2. Елементи на семантичната структура на новите думи и словосъчетания, т.е. на лексикалните неологизми. Това са всъщност значенията на лексикалните неологизми – значения, които като единици на семантичната система на езика също са нови. Различието на този вид семантични единици от предходните е, че те се появяват в езика заедно със съответната формална единица, с която образуват едно цяло. Така например с появата в българския език на лексикалния неологизъм ИНЖЕКЦИОН семантичното пространство на езика се обогати с нова семантична единица 'Вид автомобилен двигател, при който горивото се впръсква под налягане'.

Разграничените два вида нови семантични единици - семантични неологизми и значения на лексикалните неологизми ще означим с общия термин *нови значения*, като по този начин влагаме в него съдържание, по-широко от обичайния смисъл, с който той се използва в неологията. Основание за това разширяване на съдържанието на термина е, че от гледна точка на семантичната система на езика и двата вида означени от него значения са нови.

II. Семантично развитие на нови лексикални значения

Много скоро след появата си в българския език част от новите значения претърпяват семантично развитие и стават основа за възникване на производно ново значение или нюанс. Така те се включват в процесите на езиков развой, което бележи тяхното по-дълбоко приобщаване към езика в семантичен план. Възникналото в резултат на семантичното им развитие ново значение или нюанс ще означим с термина *вторично ново значение (нюанс)*.

С цел по-голяма прецизност случаите на семантично развитие при двата вида нови значения (семантични неологизми и значения на лексикалните неологизми) са разгледани в отделни групи. Систематизиращ признак в рамките на всяка група е начинът на семантично развитие на изходното значение, а именно: метафора или метонимия.

Трябва да уточним, че тук ще следваме класификацията на моделите на метонимичен пренос, направен от М. Попова (Попова 2007). Според нея към метонимията се отнасят три типа модели, от които актуални за нас с оглед на езиковия материал са два:

I. Модели с логическо основание *включване*, към които се отнасят следните видове метонимичен пренос от изходно към ново значение: част → цяло, цяло → част, вид → род, род → вид, актант → предикат и предикат → актант.

При тези модели обемът на изходното значение или се включва в обема на новото значение (при пренос част → цяло, вид → род, актант → предикат), или включва обема на новото значение (при пренос цяло → част, род → вид, предикат → актант). Както се вижда, част от посочените преноси (част → цяло, вид → род; цяло → част, род → вид) съответстват на два типа семантични изменения, традиционно означавани като *разширяване* и *стесняване* на значението.

II. Модели с логическо основание *пресичане*, към които се отнасят следните видове метонимичен пренос от изходно към ново значение: актант₁ → актант₂ и предикат₁ → предикат₂.

II.1. Семантично развитие на нови значения – семантични неологизми

Предварително е необходимо да се посочи, че тук ще се разглеждат всички случаи на семантично развитие на новите значения, без да се отчита произходът на модела на семантична деривация, по който са възникнали. Както е известно, според този произход новите значения са два типа:

– нови значения, възникнали чрез домашен модел на семантична деривация (вж. например новото значение на глагола ИЗТОЧВАМ 'Довеждам банка, предприятие и др. до фалит, като си присвоявам капиталите му чрез незаконни действия или необмислено изразходвам активите му' (РНДЗ));

– нови значения, възникнали под действието на чужд модел, най-често в резултат на семантично калкиране³ (вж. например новото значение на съществителното ДОНОР 'Финансова институция или организация, заемодател или дарител на парични средства' (РНДЗ)). Това значение е образувано по чужд модел на преосмисляне, наблюдаван и в други езици като английски, немски, руски).

Посоченото разграничение няма отношение към разглеждания от нас проблем поради следната причина. Семантичното развитие на новите значения тук ни интересува в определена перспектива (като проява на закрепването им в семантичната система на езика), която няма допирни точки с въпроса за произхода на модела на деривация.

Във връзка с това обаче само ще отбележим едно интересно наблюдение върху семантичното развитие на новите значения в българския език. Забелязва се подчертана тенденция то да става по домашен модел на деривация, включително и при чуждите по произход думи, което означава, че чуждоезиковото влияние не е фактор в този процес.

II.1.1. Семантично развитие на нови значения – семантични неологизми чрез метонимия

Такъв тип семантично развитие претърпява новото значение на съществителното ВИДЕО. Това значение става основа за възникване на две вторични нови значения, отнасящи се за видовете на означеното от лексемата

родово понятие „произведения, съдържащи визуални образи и звук“.

ВИДЕО – *ново значение*: ‘Общо название на видеофилми, видеоклипове и различни други видеоматериали като съдържащи визуални образи и звук произведения’ – *вторично ново значение*: 1. ‘Видеофилм’/ пример: *Новото видео на авторката представя мъж и жена, седнали от двете страни на маса, които разговарят нещо* (Демокрация, 2001, бр. 89). 2. ‘Видеоклип’/ пример: *Китаеца се снима заедно с Азис в .. най-новото видео на фолкпевица „Само за теб“* (Жълт труд, 2006, бр. 33).

Семантично развитие чрез метонимия се наблюдава и при новите значения на лексемите **ИНДЕКСАЦИЯ** и **НОМИНАЦИЯ** – лексеми с чужд произход, заети в по-ранен период в българския език. Развитието на вторичните нови значения при тях се извършва по метонимичния модел предикат → актант.

ИНДЕКСАЦИЯ – *ново значение*: *Иконом.* ‘Повишаване на трудовите възнаграждения и пенсиите съобразно с процента на инфлация’ (РНДЗ) – *вторично ново значение*: ‘Парична сума, с която се увеличават трудовите възнаграждения и пенсиите в резултат на такова повишаване’ (РНДЗ),

пример: *Възрастните ще получат увеличението на пенсиите си чак през март.. Тогава наведнъж ще се дадат индексациите за 3 месеца* (Стандарт, 2005, бр. 4660).

НОМИНАЦИЯ – *ново значение*: ‘Предлагане на някого или нещо (филм и др.) за удостояване с някаква награда или получаване на някакъв пост’ – *вторично ново значение*: ‘Самото предложение с такава цел’/ пример: *Филмът е получил две номинации за „Оскар“*.

II.1.2. Семантично развитие на нови значения – семантични неологизми чрез метафора

Семантично развитие чрез метафоричен пренос наблюдаваме при новото значение на глагола **ЗАРИБЯВАМ**, създаден в по-предишен период в езика ни.

ЗАРИБЯВАМ – *ново значение*: ‘Привличам някого за свой постоянен клиент, като му продавам изгодно или му давам безплатно определена стока’ (РНДЗ) – *вторично ново значение*: ‘За партия, религиозна секта – привличам някого за свой привърженик, последовател’.

II.2. Семантично развитие на нови значения при лексикалните неологизми

Както е известно, според своя произход лексикалните неологизми са домашни образувания и заемки. Поради някои особености в приобщаването на думите от чужд произход към езика приемник тук отчитаме какви са по произход лексикалните неологизми. Въз основа на това обединяваме техните значения в две групи: нови значения при лексикални неологизми, образувани на домашна почва, и нови значения при заети лексикални неологизми.

II.2.1. Семантично развитие на нови значения при лексикалните неологизми, образувани на домашна почва

Случаите на семантично развитие на нови значения от тази група не са много, за което има значение и фактът, че самият брой на домашните лексикални неологизми е относително малък в сравнение с броя на зетите лексикални неологизми.

II.2.1.1. Семантично развитие на нови значения чрез метонимия

Семантично развитие чрез метонимичен пренос (по модел част → цяло) наблюдаваме при новото значение на съществителното **ПАНЕЛКА**.

ПАНЕЛКА – *ново значение*: *Разг.* ‘Панелно жилище’ (РНДЗ) – *вторично ново значение*: *Разг.* ‘Панелна сграда’ (РНДЗ).

II.2.1.2. Семантично развитие на нови значения чрез метафора

Такъв тип семантичен развой протича при глагола **ВИРТУАЛИЗИРАМ**⁴.

ВИРТУАЛИЗИРАМ – *ново значение*: *Комп.* ‘Създавам електронен аналог, симулация на физически обект или явление посредством компютър’. – *вторично ново значение*: *Книж.* ‘Ставам причина, допринасям за по-широкото използване в различни сфери на живота на виртуални обекти вместо съответните физически обекти’.

Чрез развитието на вторичното ново значение, което не е терминологично, глаголът **ВИРТУАЛИЗИРАМ** постепенно навлиза и в общоупотребимия език.

II.2.2. Семантично развитие на нови значения при заети лексикални неологизми

Установените тук случаи на семантичен развой на нови значения са значително по-многобройни в сравнение със случаите от предходната група.

II.2.2.1. Семантично развитие на нови значения чрез метонимия

Семантичното развитие на нови значения при зетите лексикални неологизми най-често се извършва чрез метонимия.

Такъв процес се наблюдава при зетия от английски неологизъм **ВАУЧЕР**, който се появява първоначално в нашия език със значението, което има в езика източник, а именно: ‘Документ, даващ право за купуване на продукт, стока или използване на услуга с определена цена, обикн. предварително платена, предплатена’. От това първо в хронологичен план значение в средата на 90-те години на ХХ в. се развива вторично ново значение: *Финанс.* ‘Ценна

книга, предоставена от държавата на всеки пълнолетен български гражданин за участие в масовата приватизация'. Това значение вече губи своята актуалност.

Със своето изходно значение лексикалният неологизъм ВАУЧЕР продължава да бъде основа за семантична деривация. Чрез метонимичен пренос (по модел род → вид) от него се развива *вторичното ново значение (нюанс)* // 'Предплатена карта с включено време за разговори по мобилен телефон'.

Сходен случай на развитие от новото значение на един лексикален неологизъм на повече от едно вторични нови значения наблюдаваме и при съществителното КЛИП.

КЛИП – *ново значение*: 'Кратък музикален или рекламен филм с бързо сменящи се кадри, заснет професионално със съответна техника' – *вторични нови значения (нюанси)*: // 'Кратко любителско филмче, представляващо поредица от заснети с цифров фотоапарат или мобилен телефон видеокадри от някакво събитие' и // 'Кратък видеоматериал, представляващ поредица от сменящи се един след друг видеокадри, снимки в цифров формат и др., направен чрез специална компютърна програма и обикн. гледан и разпространяван по интернет'.

Семантично развитие на ново значение чрез метонимичен пренос протича и при лексикалния неологизъм ДЖОЙНТВЕНЧЪР. Той е заемка от английски, която се появява в българския език с ново за семантичната му система значение: 'Форма на коопериране на компании от различни страни за експлоатация на предприятие на територията на едната от тях, при което всяка компания получава своята част от продукцията и поема съответния дял от разходите и рисковете' (РНДЗ). Посоченото ново значение се включва в процесите на семантична деривация на българска почва, като чрез метонимичен пренос от него се развива *вторично ново значение*: 'Предприятие, създадено в резултат на такава форма на коопериране'.

Появата на това значение, което няма аналог в английския език, бележи приобщаването в семантичен план на термина ДЖОЙНТВЕНЧЪР към българския език.

Към разглежданата група се отнасят и новите значения на неологизмите СКЕЙТБОРД, МЕТАЛ И МЕНТЕ, също послужили като основа за развитие на вторични нови значения чрез метонимия.

СКЕЙТБОРД – *ново значение*: 'Спортен уред – специална къса широка дъска с ролки (колелца) за пързаяне по гладка повърхност' (РНДЗ) – *вторично ново значение*: 'Вид спорт – пързаяне на тази дъска'. Метонимичният пренос се извършва по модела актант → предикат.

МЕТАЛ *ново значение*: 'Стил в рокмузиката, който се характеризира с тежко, твърдо звучене и силно изразени ударни инструменти и китари' (РНДЗ) – *вторично ново значение*: 'Почитател или изпълнител на музика в такъв стил'.

МЕНТЕ – *ново значение*: 'Фалшификат, обикн. изделие, продукт, който имитира стока от висококачествено, марково производство, но няма същите качества' (РНДЗ) – *вторично ново значение (нюанс)*: // 'Всякакъв фалшификат' (РНДЗ) (напр. *банкноти менте*). Метонимичният пренос е извършен по модела вид → род.

II.2.2.2. Семантично развитие на нови значения чрез метафора

Развитие на вторично ново значение чрез метафора наблюдаваме при разгледания по-горе неологизъм ВАУЧЕР. Както вече се каза, от неговото изходно значение чрез метонимизация се развиват две вторични нови значения. Освен тях в последните години се появи още едно вторично ново значение, образувано от изходното значение чрез метафоричен пренос, а именно: *Образ*. 'Субсидия, която се предвижда да бъде отпускана от държавата на всеки ученик, като бъде предоставяна на избраното от него учебно заведение'. пример: *Само тези училища, които поради качеството на предлаганото образование са избрани, ще получават ваучери и съответно средства за съществуването си* (Монитор, 2006, бр. 2481).

Метафорично преосмисляне на нови значения от разглежданата група наблюдаваме и при лексемата ЕКШЪН.

ЕКШЪН – *ново значение*: 'Филм или книга с много динамично действие, рискови ситуации, преследвания, престрелки и др.' – *вторично ново значение*: 'Конфликт, обикн. сбиване между лица, понякога свързано с преследване, престрелки и др'.

Както вече се спомена и донякъде илюстрира с разгледаните примери, семантично развитие се наблюдава най-често при новите значения на заети лексикални неологизми, което едва ли е случайно. Семантичният развой на заетите неологизми на домашна почва се съдържа в един много важен процес, известен като *семантична интеграция*. Терминът *семантична интеграция* е въведен от М. Попова за означаване на един от видовете интеграция на заетите думи с интернационален характер, като под *интеграция* се разбират процесите на тяхното по-дълбоко приобщаване към езика приемник в словообразователен и семантичен план (Попова 2003: 141-142). Същност на семантичната интеграция е участието на заетите думи във вторична номинация в езика приемник, т.е. на домашна почва (Попова 2003: 146-147)⁵.

Разгледаните тук случаи на семантично развитие на заетите лексикални неологизми са типичен пример за семантична интеграция. Те дават престава за редовността и съответно – за важността на този процес при новата чужда лексика, чрез който тя се приобщава към семантичната система на българския език.

И така, в този раздел на статията разгледахме семантичното развитие на някои нови значения в българския език. Вследствие на това развитие те стават участници във вътрешноезиковите процеси на семантичен развой, което от своя страна е показател и същевременно предпоставка за по-бързото им приобщаване към езика. Освен това с появата на вторични нови значения между тях и изходните нови значения се появява семантична връзка, което допълнително им дава шанс да се утвърдят като елементи на семантичната система.

III. Възникване при производни думи на нови значения, които са съотносителни на ново значение на мотивиращата дума

Утвърждаването на новите значения в езика се подпомага и от някои тенденции на семантичния развой. Имаме пред вид тенденцията за развитие на значения на производни думи, съотносителни на значенията на мотивиращата дума. В резултат на това при многозначните думи от редица словообразователни гнезда се наблюдава съотносителност между семантичните структури на мотивиращата дума и на производните думи. Тук трябва да уточним, че под *съотносително значение* разбираме значение, което включва семите на изходното значение, които обаче са с променен ранг и в повечето случаи са подчинени на друга ядрена сема. Срв. значението на КЛУБ 'Заведение, където се слуша музика на живо' и съотносителното значение на производното прилагателно КЛУБЕН 'Който се отнася за заведение, където се слуша музика на живо'.

Една от причините за развитието на съотносителни значения при думите от едно словообразователно гнездо е семантичната аналогия – фактор, посочен като важен за неологичната номинация от Брагина (Брагина 1973), Гуралник (Гуралник 2006) и др. Макар цитираните автори да разглеждат ролята на семантичната аналогия главно при образуване на лексикални неологизми, направените тук наблюдения водят до извода, че тя има значение и за възникването на семантични неологизми. Проявяващата се при много производни думи и мотивиращи ги думи семантична съотносителност показва, че семантичният развой на производните думи се влияе от семантичната структура и семантичното развитие на мотивиращата дума (в съчетание, разбира се, с действието на екстралингвистични фактори, с чуждоезикови влияния при семантичното калкиране и др.) и следователно е резултат (в една или друга степен) и от семантична аналогия. По всяка вероятност развитието на ново значение на мотивиращата дума най-малкото е стимул, който провокира възникването на съотносително значение на производната дума.

Поради динамичния характер на неологизмите и присъщите им бързо протичащи семантични изменения тези сложни и деликатни вътрешноезикови процеси на семантичен развой се проявяват с особена отчетливост при тях. Както показват нашите наблюдения, появата на съотносителни нови значения при думите от едно словообразователно гнездо е много често явление при новата българска лексика. При една голяма част от включените в „Речник на новите думи и значения“ (Пернишка 2001) непроизводни думи с нови значения се забелязва аналогично семантично развитие и на образуваните от тях деривати. Така например след появата на новото компютърно значение на съществителното ДИСК *Комп.* 'Твърд диск, харддиск' производното прил. име ДИСКОВ развива съотносително значение *Комп.* 'Който се отнася до твърдия диск на компютър' (напр. *дисково пространство, дискова повреда*).

Най-често развитието на съотносителни нови значения на производните думи се наблюдава при прилагателни имена, мотивирани от съществителни, в семантичната структура на които се е появило ново значение. Вж. следния пример:

БОРЕЦ *ново значение: Разг.* 'Човек с мощна фигура, обикн. от средите на бивши спортисти, който се занимава с бизнес (понякога незаконен), охранителна дейност или др. и има добри доходи' (РНДЗ) – **БОРЧЕСКИ** *съотносително ново значение: 'Който се отнася до борец (в новото му значение)'* примери: *борчески бос, борчески групировки*.

Може да се посочат още редица примери за развитие на съотносителни значения на прилагателни имена, мотивирани от съществителни с нови значения като напр. КЛУБ (с музика на живо) – КЛУБЕН (напр. *клубна музика*), ВИРУС (*комп.*) – ВИРУСЕН (*комп.*) (напр. *вирусна програма*), МРЕЖА (*комп.*) – МРЕЖОВ (*комп.*) (напр. *мрежов сървър*), ПИРАМИДА (*иконом.*) – ПИРАМИДАЛЕН (напр. *пирамидални структури*), ВАКУУМ ('отсъствие на нещо') – ВАКУУМЕН ('който се характеризира с липса, отсъствие на нещо').

При някои мотивиращи съществителни с нови значения се наблюдава развитие на съотносителни нови значения при повечето от производните им думи, например:

ПИРАТ *ново значение: 'Лице или компания, фирма, предприятие и под., което произвежда или разпространява някаква продукция незаконно, без получено авторско право или лиценз за това'* (РНДЗ) – **ПИРАТСКИ** *съотносително ново значение: Разг.* 'За музикално или литературно произведение, филм, софтуер и др. – който се възпроизвежда, издава и разпространява незаконно, без получено авторско право или лиценз' (РНДЗ) (т.е. който се отнася до пират в новото му значение) – **ПИРАТСТВО** *съотносително ново значение: 'Извършвам незаконно някаква търговска или производствена дейност, като произвеждам или разпространявам нещо без получено разрешение, авторско право или лиценз за това'* (РНДЗ) (т.е. действам като пират в новото му значение); **ПИРАТСТВО** – *съотносително ново значение: Разг.* 'Незаконно, пиратско издаване, производство и разпространение на литературни или музикални и др. произведения, на софтуер и под.' (РНДЗ).

Семантично развитие по аналогия се наблюдава, макар и не с такава честота, и при десубстантивни глаголи, мотивирани от съществителни с ново значение, например:

ДОПИНГ – *ново значение: 'Нещо, което стимулира жизнеността, повишава настроението'*; **ДОПИНГИРАМ** – *съотносително ново значение: 'Стимулирам'* (напр. *допингиращо въздействие на футбола*).

ЛЮСПА (обикн. мн.) – *ново значение: 'Членове на политическа партия, които са отстранени от нея поради политически различия'* (РНДЗ); **ЛЮСПЯ СЕ** – *съотносително ново значение: 'За политическа партия, организация – от редовете ми отпадат, отделят се членове поради политически различия'* и **ОТЛЮСПВАМ** – *съотносително ново значение: 'Отстранявам, изключвам член на партия, организация...'*

Съотносителни нови значения развиват и някои деадективни глаголи, мотивирани от прилагателни с ново значение, например:

СИН – *ново значение* 'Който се отнася до Съюза на демократичните сили, до неговата дейност или управление' (РНДЗ); ПОСИНЯВАМ *съотносително ново значение*: Разг. 'Сменям политическата си ориентация или принадлежност, като се приобщавам към сините, давам подкрепата си на сините' (РНДЗ).

Процесът на развитие на съотносителни нови значения се наблюдава и при производните образувания на глаголи с ново значение, показателен за което е случаят с глагола ПЕРА. Той развива *ново значение* 'Занимавам се с легализиране на нечестно придобити пари....' (РНДЗ), което е последвано от появата на съотносителни нови значения на повечето от производните му образувания: ПЕРАЧ – *съотносително ново значение*: 'Човек, който пере пари' (РНДЗ); ПЕРАЧНИЦА – *съотносително ново значение*: 'Фирма, организация, които извършват пране на пари' (РНДЗ); ПЕРАЛНЯ – *съотносително ново значение*: 'Фирма, организация, които извършват пране на пари'. Значения, съотносителни на изходното ново значение на глагола ПЕРА, развиват и производните му глаголи ИЗПИРАМ и ПРЕПИРАМ.

Вследствие на появата на съотносителни значения при производни думи новото значение на мотивиращата дума намира подкрепа и в други елементи на семантичното пространство на езика. То се обвързва със семантични връзки с тези нови елементи на семантичната система, което спомага за утвърждаването му в езика. Сходно явление наблюдаваме и при семантичното развитие на новите значения, водещо до възникването на вторични нови значения. В това отношение разликата между разглежданите тук семантични процеси е само в това, че при семантичното развитие на ново значение това значение намира подкрепа в нови елементи от семантичното пространство на езика, които принадлежат към плана на съдържание на същата дума. При семантичното развитие по аналогия изходното значение на мотивиращата дума намира подкрепа в нови елементи на семантичното пространство, които принадлежат към плана на съдържание на производните *й* думи.

И така, тук разгледахме два процеса, протичащи при новите значения в българския език, които бележат тяхното включване във вътрешноезиковите процеси на семантичен развой и са прояви на утвърждаване в семантичната система на езика. Интересен е въпросът може ли да смятаме тези прояви за показатели на това, че съответното ново значение е загубило своята „новост“. Както се посочва от редица по-ранни и съвременни изследователи на неологизмите (вж. Лопатин 1973: 58; Гак 1978, Попова 2005), понятието „новост“ все още няма своята конкретизация, което е причина за известна относителност на самото съдържание на термина *неологизъм*. Може би отбелязаните тук прояви на утвърждаване на новите значения в семантичната система са и белег за избледняване при тях на характеристиката „новост“, но това е въпрос, чийто категоричен отговор изисква бъдещи изследвания.

БЕЛЕЖКИ

¹ Терминът *неологизъм* се използва в утвърденото му значение в неологията, а именно – като означение на новите думи и словосъчетания в един език, от една страна, и на новите значения, от друга.

² Това са факторите, обуславящи по принцип появата на нови думи и значения, чието сложно съчетание и преплитане е разгледано от Волков и Сенко (Волков 1983).

³ Семантично калкиране се наблюдава при лексикални единици, които развиват ново преносно значение, като възпроизвеждат семантичната структура на съответна многозначна дума (или устойчив израз) в чужд език (Благоева 2003: 134). При развитието на семантична калка при една дума се повтаря моделът на семантично преосмисляне на съответна лексема в друг език, съотносителна в предишно свое значение (или значения).

⁴ Приемаме, че глаголят ВИРТУАЛИЗИРАМ е образуван на българска почва поради формалното и семантичното му съотнасяне с прил. име ВИРТУАЛЕН (макар да не е изключено той да е заемка от английски (англ. virtualize)).

⁵ Отделни прояви на семантична интеграция на неологизмите в българския език са описани и от Парзулова (Парзулова 2003) и от Колковска (Колковска 2006) при разглеждане на интернационалната лексика. Явлението е изследвано задълбочено и в руския език върху материал от новите английски заемки в него (вж. Селиванова 2007).

ЛИТЕРАТУРА

Благоева 2003: *Благоева, Д.* Интернационални и национални елементи в речниковия състав (аспекти на калкирането в съвременните славянски езици). – In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě. Sborník příspěvků z konference* (Praha, 16-18 června 2003). Praha.

Благоева 2006: *Благоева, Д.* Неологизмите в съвременния български език. – *Български език и литература* (електронна версия), № 6.

Брагина 1973: *Брагина, А. А.* Неологизмы в русском языке. М.

Волков 1983: *Волков, С. С., Е. В. Сенько.* Неологизмы и внутренние стимулы языкового развития. – В: *Новые слова и словари новых слов*. Л.

Гак 1978: *Гак, В. Г.* О современной французской неологии. – В: *Новые слова и словари новых слов*. Л.

Гуралник 2006: *Гуралник, Т. А.* Лингвистические маркеры социокультурного пространства в сфере неонимации (на материале американского варианта английского языка). АКД, Самара.

Колковска 2006: *Колковска, С.* Семантични иновации и интеграция при новите интернационални икономически термини в българския език – В: Научни изследвания в чест и в памет на акад. И. Дуриданов (Сборник с материали от Националната конференция в чест на неговата 85-годишнина). В. Търново.

Лопатин 1973: *Лопатин, В. В.* Рождение слова. Неологизмы и ocasionальные образования. М.

Парзулова 2003: *Парзулова, М.* Интернационализмите в българския език в периода на демократичните промени. – In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě (Sborník příspěvků z konference, Praha, 16-18 června 2003)*. Praha.

Пернишка 2001: *Пернишка, Е., Благоева Д., Колковска С.* Речник на новите думи и значения. С.

Попова 2003: *Попова, М.* Термините „адаптация“ и „интеграция“ при интернационалните заемки. – In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě (Sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003)*. Praha.

Попова 2007: *Попова, М.* Още нещо към интерпретацията на метонимията. – БЕ, LIV, № 2.

Попова 2005: *Попова, Т. В., Рацибурская Л. В., Д. В. Гугунава.* Неология и неография современного русского языка. М.

Селиванова 2007: *Селиванова, М. С.* Семантическая адаптация англицизмов в русском языке. АКД. Великий Новгород.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ:

РНДЗ – Речник на новите думи и значения